

ДО ПИТАННЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ТОВАРИСТВ З ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

TO THE QUESTION OF PROMOTING ADDITIONAL LIABILITY COMPANY

Малюта О.С., студент I курсу магістратури
факультету приватного права та підприємництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Васильєв М.Ю., студент I курсу магістратури

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Національним законодавством передбачено велике різноманіття організаційно-правових форм для ведення господарської діяльності. Серед них виділяється така особлива організаційно-правова форма як товариство з додатковою відповідальністю [далі – «ТДВ»]. Станом на 1 січня 2024 року в Україні налічується лише 1508 суб'єкти господарювання, які обрали для ведення діяльності ТДВ, у той час, як зареєстрованих товариств з обмеженою відповідальністю [далі – «ТОВ»] налічується близько 790 тис. юридичних осіб. Ми переконані, що така диспропорційність пов'язана не лише з безпосередньою незацікавленістю суб'єктів господарювання у ведення бізнесу у формі ТДВ, але й з позицією законодавця, який повноцінно не використовує потенціал ТДВ для глибшої регуляції окремих видів господарювання національної економіки.

Сьогодні правове регулювання описуваної організаційно-правової реалізується за допомогою Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». У цьому законі було вміщено спеціальну норму, яка визначала, що у разі банкрутства одного з учасників ТДВ, його відповідальність за зобов'язаннями товариства солідарно розповсюджується на інших учасників. Фактично це положення закріплює принцип майнової взаємозалежності юридичної особи та її учасників, що є позитивним з точки зору захисту прав споживача, адже це додаткова гарантія виконання заявлених суб'єктом господарювання зобов'язань.

На наш погляд імплементація цього підходу є необхідною умовою для стимулювання та розвитку галузей економіки пов'язаних безпосередньо з фінансовим сектором, сектором азартних ігор та інших видів бізнесу, що традиційно потребують високого рівня довіри з боку споживача. Частими є ситуації, коли юридична особа, яка надає подібні види послуг не могла (не хотіла) виконати особисті зобов'язання перед споживачем, що призводило до тривалих правових спорів та підвищувало недовіру суспільства до цих галузей. Ми переконані, що затвердження на законодавчому рівні ТДВ як обов'язкової організаційно-правової форми для деяких видів бізнесу, сприятиме уникненню деструктивних юридичних спорів, що своєю чергою закладе основи для стимулювання та розвитку цього ринку та безумовно позитивно вплине на стан української економіки.

Ключові слова: товариство з додатковою відповідальністю, товариство з обмеженою відповідальністю, господарювання, брокерська діяльність, діяльність у сфері азартних ігор, суб'єкт господарювання, споживач.

National legislation provides for a wide variety of organizational and legal forms for conducting business. Among them, a special organizational and legal form is identified as an Additional Liability Company [hereinafter referred to as "ALC"]. As of January 1, 2024, there are only 1,508 business entities in Ukraine that have chosen to conduct their activities as ALC, while the number of registered limited liability companies [hereinafter referred to as "LLCs"] amounts to approximately 790,000 legal entities. We are convinced that this disproportion is not only due to the direct lack of interest of business entities in conducting business in the form of ALC but also due to the legislator's stance, which does not fully utilize the potential of ALC for deeper regulation of certain types of national economy businesses.

Nowadays, the legal regulation of the described organizational and legal form is implemented through the Law of Ukraine "On Companies with Limited and Additional Liability". This law included a special provision that determined that in the event of bankruptcy of one of the participants of ALC, his liability for the obligations of the partnership is jointly extended to the other participants. This provision effectively establishes the principle of property interdependence of the legal entity and its participants, which is positive from the consumer rights protection perspective, as an additional guarantee of the business entity's commitment to fulfill its obligations.

In our view, the implementation of this approach is a necessary condition for stimulating and developing sectors related especially to the financial sector, gambling and other types of businesses that traditionally require a high level of consumer confidence. There have been numerous situations where a legal entity providing such services could not (or would not) fulfill its personal obligations to the consumer, leading to prolonged legal disputes and increasing public distrust in these sectors. In our opinion, establishing ALC at the legislative level as a mandatory organizational and legal form for certain types of business will help avoid destructive legal disputes, which in turn will lay the foundations for stimulating and developing this market and will undoubtedly positively affect the state of the Ukrainian economy.

Key words: Additional Liability Company, Limited Liability Company, Business Operations, Brokerage Activities, Gambling Activities, Business Entity, Consumer.

Метою статті є визначення особливостей такої організаційно-правової форми як товариство з додатковою відповідальністю та обґрунтування її актуальності у здійсненні господарювання в окремих секторах економіки.

Виклад основного матеріалу. Станом на 1 січня 2024 року в Україні було зареєстровано 785999 товариств з обмеженою відповідальністю [далі – «ТОВ»] і при цьому лише 1508 товариства з додатковою відповідальністю [далі – «ТДВ»] [3]. На нашу думку, така диспропорційність пов'язана із незацікавленістю законодавця в імплементації норм, що допомогли б популяризувати таку організаційно-правову форму юридичної особи як ТДВ.

Попри це, можемо простежити певні зрушення у створенні спеціальної нормативно-правової бази, яка б регулювала особливості діяльності ТДВ. Так, раніше Господарський кодекс передбачав для діяльності таких

товариств лише одну норму, де було наведено опис цієї організаційно-правової форми, що фактично був дотичним до визначення ТОВ [1].

Натомість профільний Закон України «Про господарські товариства» містив окрему главу, де було визначено засади діяльності ТДВ, а також зазначено інформацію щодо можливості обмеження додаткової відповідальності учасників в установчих документах [4]. Власне, правове регулювання описуваної організаційно-правової форми отримало подальший розвиток із прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». У ньому було вміщено норму, яка визначала, що у разі банкрутства одного з учасників ТДВ, його відповідальність за зобов'язаннями товариства солідарно розповсюджується на інших учасників [6].

Цікаво, що профільна наукова література не містить єдиної позиції щодо самостійності ТДВ як організаційно-правової форми. Так, існує концепція, якої дотримується В.В. Залеський, і яка полягає у тому, що ТДВ є різновидом ТОВ. Натомість протилежна думка наукової спільноти відповідає чинному законодавству і полягає у визнанні самостійності обох товариств [7, с. 104]. Найімовірніше приводом до подібних дискусій є позиція законодавця, який уніфікує законодавчі акти, що регулюють діяльність обох товариств.

На наш погляд є доцільним визначати ТДВ як окрему організаційно-правову форму, а не як різновид ТОВ. Варто визнати, що з одного боку, для ТДВ характерні ознаки, які притаманні також і для ТОВ.

До прикладу, ТДВ визнається у законодавстві як окрема організаційно-правова форма юридичної особи [2] (ст. 84 ЦКУ). ТДВ здійснює свою діяльність виключно з метою отримання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками (ст. 84 ЦКУ). Юридична особа у формі ТДВ може мати також комерційне (фірмове) найменування (ч. 2 ст. 90 ЦКУ). Крім цього, для функціонування ТДВ необхідна наявність статутного капіталу, розділеного на частки визначених розмірів (ст. 12 Закону «Про ТОВ і ТДВ»).

Проте варто наголосити на тому, що найбільш суттєвим для розмежування ТОВ та ТДВ є особливості та порядок настання юридичної відповідальності для учасників. Зокрема, це криється й у самих назвах товариств. У випадку з ТДВ до таких характерних ознак слід відносити наступні.

Додаткова відповідальність учасників товариства. Учасники товариства з додатковою відповідальністю **солідарно** несуть додаткову (**субсидіарну**) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом товариства з додатковою відповідальністю і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу (ст. 56 ЗУ «Про ТОВ і ТДВ»).

Більш наочно цей процес описано в положеннях ст. 65 Закону України «Про господарські товариства» у частині того, що учасники ТДВ відповідають за його (товариства) боргами своїми внесками до статутного (складеного) капіталу, а при недостатності цих сум – додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника [4].

Додаткова (**субсидіарна**) відповідальність учасників полягає у тому, що правове становище боржників (учасників) не є однаковим, оскільки в ході правовідносин може бути звернено боргове стягнення (1) на майно ТДВ, яке визначено в статуті та (2) на майно, яке належить безпосередньо на праві власності учасникам ТДВ. У разі, якщо не можливо покрити боргове зобов'язання за активи ТДВ (тобто за активи **основного боржника**), то кредитор має право заявляти вимоги на активи, які належать безпосередньо учасникам ТДВ (тобто за активи **додаткового боржника**). При цьому, по відношенню один до одного учасники відповідають **солідарно**. Тобто, у разі, якщо учасник виконав зобов'язання за власні активи, у нього виникає право регресу з вимогою до інших учасників. Необхідно додати, що звернення стягнення на майно учасника можливе лише у випадку, якщо він несе солідарну відповідальність за інших учасників і лише в межах розміру, визначеного у статуті.

З цього може здатися, що ТДВ на відміну від ТОВ є менш сприятливою формою введення бізнесу, адже фактично порушує принцип майнової незалежності юридичної особи від її учасників. Ми вважаємо, що ТДВ є своєрідним гібридом, що спрямований на поєднання правосуб'єктності юридичної особи із її засновником (учасником). Крім того, оскільки за загальним правилом вимоги до розміру статутного капіталу ТОВ відсутні – наявність додаткової суми є лише обтяження для бізнесу.

Попри це, на нашу думку, перевагою використання ТДВ є підвищена довіра населення до такої організаційно-правової форми. З погляду звичайного споживача механізм додаткової фіксації відповідальності перед ним є невідмінним плюсом. Спроби зобов'язати вести бізнес у формі ТДВ вже були в Україні. Так, Декретом Кабінету Міністрів України від 17.03.1993 «Про довірчі товариства» встановлювалося, що довірчим товариством є ТДВ, яке здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірцями майна щодо реалізації їх прав власників [5]. Така законодавча новела була обумовлена важливістю повноважень таких товариств, адже вони виступали фактичними володільцями довіреного майна.

Як зазначалося раніше, ТДВ не є популярною формою ведення бізнесу в Україні, попри наявний потенціал розвитку. На нашу думку, заснування такої компанії може бути доцільним для створення більшості видів фінансових установ. До прикладу, чинним законодавством передбачено такий вид господарської діяльності, як брокерська.

При цьому, для ведення бізнесу у цій сфері передбачено отримання відповідної ліцензії, яку видає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Серед вимог, що є обов'язковими для її отримання встановлений Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» мінімальний статутний капітал, розмір якого залежить від виду необхідної ліцензії [8]. Разом з тим, доречним було б встановити у законі виключний перелік організаційно-правових форм господарських товариств, які мали б право на отримання подібних ліцензій. Використання ТДВ для заснування брокерської компанії значно посилює рівень довіри у населення, що б допомогло стимулювати розвиток ринку цінних паперів в Україні.

Також доволі актуальним є використання ТДВ у сфері організації та проведення азартних ігор (iGaming). Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» розрізняє декілька видів гемблінг ліцензій, серед яких проведення азартних ігор у гральних закладах казино, букмекерська діяльність, покер або ж інші ігри передбачені законодавством [9].

У ході здійснення господарювання у цій сфері неодноразово виникали ситуації, коли організатори азартних ігор (боржники) систематично ухилялися від виконання зобов'язань з виплати вигравів виходячи за межі закону та застосовуючи шахрайські дії або маніпуляції. Це призводило до настання тривалих юридичних конфліктів, які негативно впливали на стабільний хід господарської діяльності у сфері ігрового бізнесу. Тому, крім належної юридичної регуляції та ефективного здійснення судового захисту прав споживачів, на нашу думку, закріплення ТДВ як організаційно-правової форми у цій галузі стимулювало б захист інтересів усіх сторін та підвищило б ступінь стабільності та довіри до національного грального бізнесу.

Підсумовуючи вищевикладене, варто визнати, що наразі ТДВ не отримало популярності в Україні. Більшість підприємців обирають для ведення бізнесу такі організаційно-правові форми як ТОВ, акціонерне товариство тощо. Водночас серед зареєстрованих суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у формі ТДВ, переважають старі компанії, що свідчить про «старіння» цього способу ведення бізнесу. Попри це, маємо зауважити, що додаткова відповідальність має свій позитивний контекст у провадженні господарської діяльності, адже через інститути додаткової відповідальності створюються умови за яких підвищується поріг входу суб'єктів господарювання у здійснення дотичної господарської діяльності та його надійність при виконанні зобов'язання перед споживачем, що своєю чергою підвищує рівень довіри та вказує на надійність в очах останнього.

Таким чином ми вважаємо, що удосконалення законодавчого регулювання ТДВ сприятиме відродженню цієї організаційно-правової форми в Україні. Зокрема, покращення законодавства у цій сфері забезпечить не лише популяризацію

у нашій державі ринків цінних паперів, азартних ігор та інших бізнесів, що потребують високої довіри, але й створить умови для залучення інвестицій завдяки підвищеному інтересу та довірі суспільства до цих галузей національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 04.12.2024).
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.12.2024).
3. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника. ukrstat.gov.ua. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpy/ukr/EDRPU_2024/ks_opfg/arh_ks_opfg_24.htm (дата звернення: 04.12.2024).
4. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 04.12.2024).
5. Про довірчі товариства : Декрет Каб. Міністрів України від 17.03.1993 р. № 23-93 : станом на 1 лип. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-93#Text> (дата звернення: 04.12.2024).
6. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 04.12.2024).
7. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – С. 104.
8. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV : станом на 19 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 04.12.2024).
9. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 № 768-IX : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text> (дата звернення: 04.12.2024).